

Stanisław Głowa

"Wie unauflöslich ist die Ehe? : eine Dokumentation", wyd. Jakob David i Franz Schmalz, Aschaffenburg 1969 : [recenzja]

Collectanea Theologica 42/4, 250-251

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przypisy są podane na końcu poszczególnych rozdziałów, z jednej strony wzrokowo ułatwia lekturę, z drugiej zaś utrudnia korzystanie z tychże uwag. W zakończeniu dzieła podano zestaw cytatów Pisma św., ale szkoda, że nie ma indeksu nazwisk. Tak samo przydałby się dobry indeks rzeczowy.

Na temat wierności przekładu powinien się wypowiedzieć specjalista-patrológ. Wydaje się jednak, po wycinkowym sprawdzeniu niektórych urywków, że przekład jest wierny i jasny. Oczywiście lektura dzieł Augustyna nie dla każdego jest łatwa, lecz ten, kto przebrnie przez pozorną zapórę słowną tego urodzonego retora i dialektyka myśli, wiele skorzysta z kontaktu z tak wielką osobowością. Miejscami mogą kogoś razić drobiazgi, jak np. to, że mówiąc o jakimś dziele Augustyna, ks. Eborowicz używa niekiedy zbyt nowoczesnego wyrażenia „książka” (np. s. 47 przyp. 64; s. 156). Poza tym przypisek do dość trudnego zwrotu Augustyna, jakim jest tzw. masa potępienia (s. 177), mógłby być obszerniejszy, aczkolwiek problem został zasygnalizowany w planie traktatu (s. 156) i tkwi u podłoża wstępnych rozważań teologicznych (s. 158—166). Zresztą przy wydawaniu tak trudnej pozycji nie sposób ustrzec się drobnych usterek i są one nie do ominięcia.

W sumie wydaje się, że pozycja jest udana i ks. Eborowiczowi należy się uznanie za podjęcie się raczej niewdzięcznego zadania, jakim jest wydawanie pism tak trudnego klasyka myśli chrześcijańskiej. Można chyba żywić nadzieję, że po tym tomie ukażą się jego staraniem jeszcze inne pozycje „doktora łaski” w języku polskim.

Ks. Stanisław Głowa SJ, Warszawa

Wie unauflöslich ist die Ehe? Eine Dokumentation, wyd. Jakob David SJ i Franz Schmalz, Aschaffenburg 1969, Paul Pattloch Verlag, s. VIII + 373.

Książka, jak głosi tytuł, jest poświęcona problemowi nierozzerwalności małżeństwa. To, że sformułowano go w formie pytającej — *jak nierozzerwalne jest małżeństwo?*, sugeruje od razu pewną gradację teże nierozzerwalności. Wiadomo bowiem, że mogą ulec rozwiązaniu *in favorem fidei* małżeństwa nie ochrzczone, nawet dopełnione, a także małżeństwa katolickie, a więc sakramentalne, ważne zawarte lecz nie dopełnione. Najwyższy zaś stopień nierozzerwalności przedstawiają dopiero małżeństwa sakramentalne ważne zawarte i dopełnione. Poza Kościołem katolickim jednak, w innych wspólnotach chrześcijańskich, nierozzerwalność jest nieco inaczej postawiona: prawosławni i protestanci uznają w pewnych warunkach możliwość rozwiązania wszelkich małżeństw.

Dzisiaj zaś sprawa nierozzerwalności jest paląca nie tylko z tego powodu, że prawie wszystkie ustawodawstwa cywilne dopuszczają możliwość rozwodów cywilnych (z czego korzystają także katolicy, wbrew sądowi Kościoła). Podczas ostatniego soboru ks. Zoghby, melchicki biskup z Egiptu, dwukrotnie wypowiadał się na temat możliwości rozwodów w Kościele katolickim, a prasa światowa przyniosła sensacyjne nagłówki artykułów, jakoby katolicy zaczęli się wycofywać z pozycji dotąd zdawałoby się niewzruszonej odnośnie do nierozzerwalności małżeństwa. W czasopiśmie katolickich rozpoczęła się ożywiona dyskusja teoretyczna, a prócz tego zastanawiano się, co zrobić z setkami tysięcy, o ile nie z milionami, rozwiedzionych małżonków, którzy zawarli nowe małżeństwa i jednocześnie chcieliby przystępować do sakramentów świętych.

Niniejsza pozycja zawiera kilkanaście nierównej objętości artykułów, zebranych przez wydawców w jeden tom. Nie były to prace oryginalne pisane dla niniejszego dzieła, lecz wydawcy zebrali różne publikacje z wielu krajów na powyższy temat, ogłoszone drukiem w czasopiśmie, w latach 1967—1969. Wśród autorów przeważają teologowie katolicki różnych dyscyplin, ale jest też dwu protestantów i jeden prawosławny. Każdy artykuł podaje krótką

notatkę biograficzną o autorze i wskazuje na źródło, skąd został wzięty dany artykuł.

Szkoda, że wydawcy nie starali się usystematyzować bogatego materiału w jakieś wyodrębnione działy, ale może to było utrudnione przypadkowym doborem tekstów. Warto zwrócić uwagę na niektóre zawarte w dziele publikacje. I tak Chr. Duquoc OP, którego artykuł może być uważany za wprowadzenie do dzieła, zastanawia się nad połączeniem miłości i instytucji w małżeństwie. Oczywiście truizmem jest powiedzenie, że niewłaściwe ich dobranie staje się przyczyną rozpadu związku małżeńskiego, ale autor umiał swym rozważaniem nadać oryginalną cechę dialektycznego przeciwieństwa. Dalej wypowiadają się kanoniści i teologowie. Zwrócimy uwagę tylko na studia R. Browna o prawno-kościelnej niezdolności do małżeństwa oraz A. Gommengera o fundamencie nierozzerwalności małżeństwa (aspekt dogmatyczny i historyczny); B. Russo obszernie analizuje dyskusje toczące się wokół możliwości rozwodów zarówno podczas trwania II Soboru Watykańskiego, jak i w kanonicznej tradycji Kościoła. Z innych prac, wspomniemy ciekawy artykuł J. Moingt na temat tzw. klauzuli rozwodowej (Mt 5,32), który podaje przegląd dotychczasowych teorii egzegetyczno-teologicznych oraz proponuje nową interpretację. L. M. Groghan zapytuje się, czy istotnie fundamentem nierozzerwalności małżeństwa jest chrzest obojga małżonków, a H. B. Meyer stawia zagadnienie na płaszczyźnie praktycznej i pastoralnej: czy małżonkowie rozwiedzeni i żyjący w drugim małżeństwie, mogą być dopuszczeni do sakramentów świętych. Autor wypowiada się wprawdzie w sposób ostrożny (stawiając aż 6 warunków, s. 305), ale niemniej taką możliwość przewiduje. Jest to wniosek na pewno dyskusyjny i nie wszyscy moralisci z nim się zgodzą. Mamy też w pracy dwie wspomniane wypowiedzi bpa Zoghby. Na końcu dzieła jest zestaw świeższej bibliografii oraz indeksy imienny i rzeczowy.

Jest niemożliwe zasygnalizować przynajmniej główne linie rozumowań wszystkich autorów w tej książce. Na pewno dzieło to jest kontrowersyjne, a dla zawodowych teologów i kanonistów będzie stanowiło pożyteczną lekturę. Zwraca uwagę na tę okoliczność, że trwanie związku małżeńskiego nie jest automatyczne i statyczne, ale jest ustawicznym zadaniem stojącym przed małżonkami do wypełnienia i pogłębienia. Natomiast praktyczne konkluzje nie wszystkie będą do przyjęcia i do realizacji w praktyce pastoralnej. Stanowi w każdym razie wystarczający sygnał, że tradycyjny obraz małżeństwa ulega pogłębieniu. Należałoby życzyć, aby materiał zebrany w tej pracy stał się punktem wyjścia do dalszych dyskusji i pogłębienia problematyki wśród specjalistów. Inaczej bowiem do nie przygotowanej opinii publicznej będą przenikać sensacyjne domysły o rzekomej zmianie stanowiska Kościoła wobec nierozzerwalności małżeństwa.

Ks. Stanisław Głowa SJ, Warszawa

Philippe ROQUEPLO OP, *Expérience du monde: expérience de Dieu? Recherches théologiques sur la signification divine des activités humaines*, Paris³ 1970, Les Editions du Cerf, s. 412.

Pierwsze wydanie tej książki ukazało się w r. 1968, a trzecie w r. 1970. Pozycja jest dosyć pokaźna i nie zawsze łatwa w czytaniu, ale częste wznowienia świadczą, że odpowiada na konkretne zapotrzebowanie wielu czytelników. Przyczyny tego powodzenia nie należy szukać wyłącznie w osobowości autora, który zanim został dominikaninem, ukończył studia na politechnice i bardzo interesuje się problemami z pogranicza nauk ścisłych i religii, lecz w treści dzieła.

W niniejszej pracy podjął ważne zadanie zgłębienia wewnętrznej warto-